
**TEACHERS AND UNIVERSITIES OF THE FUTURE - THE CONCEPTUAL MODERN
CHALLENGES OF BULGARIA AND THE WORLD**

Vyara Zhekova

G.S. Rakovski National Defence College, Bulgaria, viarajekova@yahoo.com

Subin Subev

Vasil Levski National Military University - Veliko Turnovo Province, Bulgaria, subev@abv.bg

Abstract: Teachers of the future?! It is a mystery in these words! What are they, the future teachers? What qualities and skills do they have to achieve in order to full success in their work? Will the teacher of the future be so different from today? Any position of a high-level professional - and a thousand years ago, today and far in the future, must clearly present knowledge to its learners. What will succeed as a knowledge of their learners depends on everything from their personal and professional qualities. Modern students undoubtedly highly appreciate not only the knowledge, but also the erudition, the attitude towards them and the themes, the leadership skills, the interesting and informative lectures, the ability to show the practical application of the presented knowledge. This means that the teacher of the future is not only a lecturer, but also an organizer and a consultant for his trainees. The task is difficult, it is only in the hands of highly qualified professors who are faithful to their profession to keep up with time.

Informing the concurrent society has led to the introduction of innovative approaches to the learning process. Conditions were created for organizing distance learning courses based on sophisticated distance and virtual learning technologies. In Bulgaria, the Interactive System "Black Board" is now in use. As a result, original distance learning methods based on the latest information technology and communication facilities are created. Distance learning is becoming an extremely popular form of acquiring knowledge, enjoying its convenience and flexibility. It removes the main obstacle that many professionals and business people face in continuing education. Distance learning methods based on the latest technological advances, with a high degree of long-distance coverage in the near future, will play a particularly important role.

The global trend towards non-traditional forms of learning can be seen in the growing number of universities that introduce training in these technologies. In the coming years, the main problem of the development of distance learning, both in Bulgaria and abroad, will be related to increased competition in this quite profitable segment of the market economy.

Bulgaria could be the ideal country for introducing distance learning of the most cohesive nature, with our high-level scholars, the world rank of leading university professors and specialists, as well as the high level of Bulgarian specialists in the field of interactive technologies. Such steps undoubtedly could eventually lead to a significant increase in the quality of training in the future global knowledge society.

Keywords: teachers of the future, universities of the future, distance learning.

**УЧИТЕЛИ И УНИВЕРСИТЕТИ НА БЪДЕЩЕТО – СЪВРЕМЕННИ
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД БЪЛГАРИЯ И СВЕТА**

Вяра Жекова

Военна академия „Г. С. Раковски” – София, Република България, viarajekova@yahoo.com

Събин Събев

Национален военен университет „Васил Левски” – Велико Търново, Република България,
subev@abv.bg

Резюме: Преподаватели на бъдещето?! Сякш в тези думи се крие някаква загадка! Какви са те, бъдещите преподаватели? Какви качества и умения трябва да притежават, за да постигнат пълен успех в работата си? Нима преподавателят на бъдещето толкова много ще се различава от днешния? При всяко положение професионалист на високо ниво - и преди хиляда години, и днес, и далеч в бъдещето трябва ясно да представя знания на своите обучаеми. Това, което ще успее да предаде като познание на своите обучаеми зависи преди всичко от неговите лични и професионални качества. Съвременните ученици, студенти, обучаеми без съмнение високо ценят и оценяват не само знанията, но и ерудицията, отношението към тях и

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

тематиката, умения за ръководене, интересните и информативни лекции, уменията да се покаже практическото приложение на представените знания. Това означава, че преподавателят на бъдещето е не само преподавател, но и организатор, и консултант на своите обучаеми. Задачата е трудна, тя е по силите само на високо квалифицираните преподаватели, верни на своята професия, за да са в крак с времето.

Информатизирането на съвременното общество доведе до въвеждане на иновативни подходи към процеса на обучение. Създадох се условия за организиране на курсове с дистанционна форма на обучение, въз основа на сложните технологии за дистанционно и виртуално обучение. В България днес се прилага интерактивната система „Black Board”. В резултат на това се създават оригинални методи за дистанционно обучение, базирани на най-новите информационни технологии и комуникационни съоръжения. Дистанционното обучение се превръща в изключително популярна форма за придобиване на знание, поради неговото удобство и гъвкавост. То премахва основната пречка, която стои пред много специалисти и представители на бизнеса за продължаване на образованието. Методите за дистанционно обучение, базирани на най-новите технологични постижения, притежаващи висока степен на покритие на далечни разстояния в близко бъдеще ще играе особено важна роля.

Глобалната тенденция към нетрадиционни форми на обучение може да се види в нарастващия брой на университетите, които въвеждат в обучението тези технологии. През следващите години основният проблем на развитието на дистанционното образование, както в България, така и в чужбина, ще бъдат свързани с увеличаване на конкуренцията в този доста рентабилен сегмент на пазарната икономика.

България би могла да се превърне в идеалната страна за въвеждане на дистанционно обучение от най-съвременен вид, предвид нашите учени на високопрофесионално ниво, световното равнище на водещи наши университетски преподаватели и специалисти, както и високото ниво на българските специалисти в областта на интерактивните технологии. Подобни стъпки несъмнено в крайна сметка биха могли да доведат до значително повишаване на качеството на обучението в бъдещото глобално общество на знанието.

Ключови думи: учители на бъдещето, университети на бъдещето, дистанционно обучение.

УВОД

Ролята на преподавателите в съвременния свят е изключително голяма. Преподавателят на бъдещето следва да обогатява и развива постоянно нови професионални умения, качества и инициатива, оригинално представяне на своя собствен професионален опит. Професионализмът на преподавателя, неговата компетентност зависи не само от успешното обучение, но и да успее да направи своите обучаеми успешни в приложението на представените им познания. Поради това, преподавателят трябва да умее оптимално да съчетава модерни форми, методи, средства за обучение.

Задачата на преподавателя е не само да транслира знания, а да умее да подпомага своите обучаеми да формират нови начини на мислене, да ги ориентира към независимо търсене и активност, които без съмнение дават възможност на обучаемите да използват получените знания с най-голяма ефективност. В тази връзка е важно преподавателят не само да е високо мотивиран, но преди всичко да е формирал у себе си шест основни вида компетентност: мотивационна, ценностно-нормативна, информативно-познавателна, комуникативна и практическо-приложна и креативна.

За да може да учи в режим на разговор и диалог, следва да се създаде атмосфера, в която самите студенти и обучаеми биха искали да изразят мнението си, своите гледни точки по въпроса, който се обсъжда. Според Беспалко например, който още през 1989 година публикува някой свои виждания по този актуален днес въпрос: колкото по-разнообразна е средата, толкова по-ефективен е процеса на обучение, като се вземат предвид индивидуалните възможности и интереси на всеки студент, на всеки обучаем, неговите способности и субективен опит, придобит в обучението и в реалния живот.¹² С това твърдение ние сме напълно съгласни и от своя собствен опит.

1. ПРЕПОДАВАТЕЛИ И ОБУЧАЕМИ НА БЪДЕЩЕТО

За да се превърне обучението в творческа дейност, обучаемият трябва да има подкрепата на преподавателя. Ето защо, преподавателите на бъдещето в „Училището на бъдещето”, следва да поставят акцентът върху урока, върху лекционния материал като средство за обучение, което представлява възможност за всеки обучаем, не само да изрази себе си и да се усети успеха от своето обучение, но също да му се съдейства

---

¹² Беспалко В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Республика, 1989. – 190 стр.

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

своевременно при срещане на трудности, за да се помогне на всеки студент, на всеки обучаем да открие и развие своите таланти. Приоритет в методите на обучение следва да се поставя например на уважението към личността, убеждението, самопознанието, самосъзнание на обучаемите. Голям успех в дейността на всеки преподавател е да бъде в състояние да помогне на своите обучаеми в тяхната дейност и работа, за да видят те приложимостта и полезността на предаденото познание и още повече, ако след това обучаемите покажат голям потенциал за творческа дейност.

Паралелно с личността на обучаемите е добре да обърнем поглед и върху личността на преподавателя. В съвременните условия на развитие на образованието изключително много се повишават изискванията за етично- и социално зрели преподаватели, с творческа и научно-приложна дейност. И действително, както виждаме и от своя собствен практически опит на преподаватели във висшия курс на обучение, от професионализма и компетентността на преподавателите до голяма степен зависи не само успешното обучение, но и успешното приложение на предадените познания в живота и професионалната практика на обучаемите. Във връзка с всичко това, по наше мнение, както днешните, така и преподавателите на бъдещето, следва да бъдат преди всичко креативни и силно мотивирани в своята дейност. Творчеството започва, когато има интерес към дейностите, към тематиката. В този смисъл преподавателят на бъдещето следва да е наистина творческа личност. Основните качества на творческата личност на преподавателя могат да бъдат определени, като възможност да се постави творческа цел или задача пред обучаемите и да се подпомогнат в постигнато на тази цел, възможността за бързо превключване на мисленето, способността да планират своите дейности и да упражняват самоконтрол, желанието да се повишават професионалните и научни умения чрез самообучение и др.

Както е доказано в областта на психологията, човек има творчески начин на мислене, ако е в състояние да изпълнява следните групи от логически операции: комбиниране на информацията, за да се определи причината и следствието, за да планира и провежда своите научни и практически дейности. Затова преподавателят на бъдещето, а бихме казали и съвременния преподавател, е не само носител на знания по определена тема, но и ярка личност, която умее интересно да организира академична работа в своята научна област. Комуникацията с обучаемите, предаването на собствения научен, теоретичен, а в добрия случай и практически опит, би следвало да са основните източници на мотивацията, на развитието на творчеството и креативността на преподавателя. Следва да си даваме сметка и за това, че преподавателят работи във висока степен на несигурност в процеса на живото общуване с обучаемите, когато всяка нова ситуация изисква творчески и оригинални решения.

Ето защо, за да се повиши нивото на творческата работа и компетентност в „училището на бъдещето”, в „университета на бъдещето”, е необходимо не само да се увеличи обема на получената информация, броят на използваните форми и методи на работа, използването на нови образователни технологии, но също преподавателят да създаде около себе си една среда, в която ще може системно да насърчава у своите обучаеми интроспекцията и желание за самостоятелно развитие. Високата степен на развитие на творческа дейност на преподавателя ще бъде най-важното условие за формирането на активната творческа личност на съвременните обучаеми. За това е целесъобразно да се въведат и използват разнообразни нови форми на обучение: дискуссионни клубове, интелектуални игри, маратони и др. Така преподавателите на бъдещето ще имат повече възможности да провокират творческата и креативната дейност у своите обучаеми, за да демонстрират те своите способности и таланти. Активното участие в творческите и изискващи креативност от страна на обучаемия дейности до голяма степен ще гарантират успешното им развитие като професионалисти в изучаваната област на познанието.

2. УНИВЕРСИТЕТИТЕ НА БЪДЕЩЕТО

Информатизирането на съвременното общество доведе до въвеждане на иновативни подходи към процеса на обучение. Създадох се условия за организиране на курсове с дистанционна форма на обучение, въз основа на сложните технологии за дистанционно и виртуално обучение. Въпросът за използването на тази форма на обучение в системата на висшите военни училища остава отворен. Основният аргумент на противниците на дистанционното обучение в областта на висшето военно образование и по-специално в областта на националната сигурност и отбрана е, че практическите умения за обучение по национална сигурност и отбрана не може да се осъществяват напълно в отсъствието на жив контакт между преподавателя и обучаемия. От наша гледна точка, дистанционно обучение отдавна надмина задочното и не може да бъде поставено като негова синонимна форма. Незабавната комуникация преподавател-обучаем от разстояние е

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

толкова добра, колкото редовната форма на обучение. Това важи с още по-голяма сила в областта на националната сигурност и отбрана, която се занимава с безценен ресурс - сигурността на хората и страната. Използването на дистанционно обучение е най-неотложно и необходимо за най-високо качество, актуално познание на глобалното образование и продължаващо обучение на военните и цивилни служители в тази област на всички нива и дейности. Дистанционното обучение е идеалната, може би най-добрата форма за следдипломното образование и обучение.¹³ При него се налагат минимални човешки и технически ресурси, като остава възможността за паралелно организиране на курсове за дистанционно обучение наред с традиционните методи на преподаване.

При дистанционното обучение взаимодействието между преподавателя и студентите се осъществява на разстояние, което отразява всички присъщи компоненти на процеса на обучението (цел, съдържание, методи, организационни форми и средства за обучение) да се реализират с помощта на специфични средства и интернет технология или други средства, осигуряващи интерактивност. Процедурата за използването на технологии за дистанционно обучение следва да се реализира при установени правила за използването на технологии за дистанционно обучение от образователните институции в изпълнението на основни и (или) допълнителни образователни програми на първичния принцип, основния принцип и вторичния (пълнен) на общото образование, образователни и програми за професионално обучение.

В България днес се прилага интерактивната система „Black Board“. В резултат на това се създават оригинални методи за дистанционно обучение, базирани на най-новите информационни технологии и комуникационни съоръжения, като се предлагат два метода за учебния процес, които отварят най-новите възможности за развитието на дистанционното образование: електронна мрежа Интернет библиотека и мултипреподавателско обучение с възможност за сателитна връзка. В допълнение, предпоставките са създадени за осигуряване на учебния процес по различните специалности с помощта на технологиите за дистанционно учене, разработват се специализирани наръчници за обучение по основните учебни предмети. Спецификата на преподавателската дейност при използването на образователни технологии от разстояние предполага разработването на методически основи за преподавателската дейност, въз основа на които преподавателите да организират учебния процес. С въвеждането на тази система. В България беше реализирана голяма мрежа от клонове и регионални центрове за обучение, която обхваща повечето региони на страната. Всяко ново поколение технологии за дистанционно обучение увеличава възможността за контакт и сътрудничество за студентите и професорско-преподавателския състав.¹⁴

Дистанционното обучение се превръща в изключително популярна форма за придобиване на знание, поради неговото удобство и гъвкавост. То премахва основната пречка, която стои пред много специалисти и представители на бизнеса за продължаване на образованието, като необходимостта от посещаване на часовете по определен график. Студентите могат да избират от разстояние удобни във времето часове за обучение според собствения си график. Заедно с нарастването на потребностите и изискването за повишаване на квалификацията, за непрекъснато и продължаващо обучение, се засилва тенденцията за създаване на международни образователни структури. Осъществява се процес на интернационализация на образованието не само по съдържание, но и по методите и организационни форми на преподаване. Образованието се превръща в инструмент не само на взаимно проникване на знания и технологии, но също така и на капиталови инструменти в борбата за пазарни решения и геополитически проблеми. В този случай, методите за дистанционно обучение, базирани на най-новите технологични постижения, притежаващи висока степен на покритие на далечни разстояния в близко бъдеще ще играят особено важна роля. Днес в света се е натрупал значителен опит в прилагането на системи за дистанционно обучение с помощта на телекомуникационни системи.

Глобалната тенденция към нетрадиционни форми на обучение може да се види в нарастващия брой на университетите, които въвеждат в обучението тези технологии. В света през периода 1960-1970 година са регистрирани 70 от тези институции, а само за периода 1980-1995 година те стават 10 пъти повече, като броят им нараства на 700. Така например, Френският национален център за дистанционно обучение (CEND) е основан през 1969 година. За обхвата на неговата дейност свидетелстват следните данни: брой на курсовете за обучение - 2,5 хиляди, брой на потребителите - 350 хиляди с клонове в 120 държави, 5000 преподаватели

¹³ Sherron GT, Boettcher JV. Distance Learning: The Shift to Interactivity. // CAUSE Professional Paper Series. 1997. N17. P. 1-32.

¹⁴ Hurst F. The Death of Distance Learning? // Educause Quarterly. 2001. Vol. 24, N 3. P. 58-60.

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

са ангажирани в разработването на курсове за обучение и образователни дейности. Техническите средства, използвани в организацията на работа на CEND: разполагат със сателитна телевизия, видео касети, електронна поща, интернет, както и с традиционните литературни източници. Други центрове за дистанционно обучение в Европа са Националният университет за дистанционно обучение (UNED) в Испания (58 центрове за обучение в страната, 9 в чужбина) и Балтийският университет (BU), със седалище в Стокхолм, който обединява 10-те страни от Балтийския регион. Днес, за един от най-авторитетните центрове в областта на дистанционното обучение се признава Пенсилванския Университет (Penn State University) в Съединените щати. Опитът му е бил използван от ЮНЕСКО за създаването на концепцията за виртуален университет. Дистанционните образователни бизнес програми съставляват 25% от всички програми за дистанционно обучение в Америка. Компании, повечето от които транснационални, като General Motors, J. C. Penny, Ford, Wal-Mart, Federal Express предлагат специализирано обучение на персонала чрез частни корпоративни образователни мрежи. За тези цели IBM използва вътрешната сателитна образователна мрежа. В Китай, за сметка на затворените по време на Културната революция традиционни институции на висшето образование, през 1979 г. е създадена Национална радио и телевизионна мрежа на университетите (Central Radio and TV University, CRTVU). Шанхайският телевизионен университет в момента обединява повече от 500 хиляди студенти. В Канада, през 1972 г. се създава Свободният университет, който в момента има над 14 хиляди студенти, които се обучават в областта на бизнеса, изкуството и информационните технологии. През 1974 г. в Германия е създаден Ферн (Хаген) - Университет с програми за обучение в областта на хуманитарните, социалните, икономическите и компютърните науки. Броят на студентите е 55 хиляди. Холандският Open University, в който по програми по бизнес, управление, икономика, право и култура се усвояват от 22 хиляди студенти, е основан през 1985 година.

С.Н. Филоненко определя четири основни причини за нарастващата популярност на дистанционното обучение:

- не е необходимо напусне на мястото на пребиваване на обучаемия: дом, семейство, роднини, приятели, работа и са ограничени плащания, свързани с паричните разходи за път, настаняване и така нататък;
- тази форма на обучение е уникална за отдалечените от центровете за обучение населени места, където други възможности за обучение почти отсъстват;
- практичност на обучението. Тя се постига благодарение на факта, че на студента се дава по-голям избор в последователността на изучаване на предметите, гъвкава скорост на учене, директна комуникация с даден преподавател, възможността да задава въпроси относно това, което го интересува най-много или конкретно;
- висока мобилност¹⁵.

Световният опит показва, че дистанционното обучение е по-малко консервативно по отношение на нововъзникващите области на човешката дейност в сравнение с редовното.

През следващите години основният проблем на развитието на дистанционното образование, както в България, така и в чужбина, ще бъде свързан с увеличаване на конкуренцията в този доста рентабилен сегмент на пазарната икономика. При тези обстоятелства, като необходим фактор се очертава повишаването на конкурентоспособността на образователните институции, опериращи на пазара на дистанционното обучение, подобряване на качеството на образованието и на методологическите инструменти, като в същото време се намалят разходите, включително чрез прилагане на системи за стандартизация.

В университетите на бъдещето, обучаемите ще бъдат зачислявани към групи или курсове, предлагани онлайн от много университети и други образователни институции, обединени в консорциуми, сдружения или асоциации, в които ще бъдат събрани заедно програми, които отговарят на техните нужди. След успешното завършване на всички курсове, студентите ще могат да получат диплома от избрания от тях университет, благодарение на международна система за класификация на тяхната успеваемост и изпълнение на поставените задачи. Тези тенденции вече са очевидни. За тази цел се създават нови институти, а старите извършват преглед на своите стратегии за обучение в образователната институция и извън нейните предели. Създават се партньорства между университети, телекомуникационни и медийни корпорации не само на национално, но и на глобалното ниво на световния пазар.

Специално внимание тук следва да се отдели на техническата страна на въпроса, а именно на създаването на условия за функциониране на електронната образователна среда: отправната точка и образователните ресурси, съвкупността от информационни и телекомуникационни технологии и съответните технологични

---

¹⁵ Филоненко С.Н. Дистанционно обучение на Украине: опит и перспективи. // Дистанционно образование. 1999. N 2. Стр. 34-39.

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

средства. Всичко това е необходимо, за да се гарантира достъп до образователни програми в пълен размер, независимо от местонахождението на обучаемите, което със сигурност налага специални изисквания за образователните институции, които използват дистанционни технологии в преподаването. Едновременно с тези изисквания следва да се осигури висока степен на свобода при изготвянето на програмите за дистанционно обучение: организациите да определят сами обема на преподавателската натовареност и съотношението на обема на дейностите, извършвани с помощта на директно взаимодействие преподаватели - студенти, както и провеждането на обучение с използването на електронно обучение, дистанционно обучение и технологии.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Днес обемът на човешкото познание се увеличава на всеки 3-5 години. Съвременният преподавател трябва да бъде готов да актуализира постоянно своите компетенции и познание. Промените, които настъпват в образователната система на световно ниво следва да насърчават преподавателите към по-творчески начин на работа. Преподавателят на бъдещето следва да е фокусиран в своята дейност не само към своето собствено усъвършенстване в научната, практическа и преподавателска дейност, но и към високите научни и приложни постижения на своите студенти и обучаеми, към тяхната успешна адаптация и реализация в съвременното общество.

България би могла да се превърне в идеалната страна за въвеждане на дистанционно обучение от най-съвременен вид, предвид нашите учени на високопрофесионално ниво, световното ниво на водещи наши университетски преподаватели и специалисти, както и високото ниво на българските специалисти в областта на интерактивните технологии. Съвременните технологии позволяват днес на обучаемите не само да се запознаят с лекции на водещи експерти от цял свят, но също така активно да взаимодействат помежду си и с преподавателите в интерактивна среда в релано време на големи разстояния. Интернет дава възможност не само да се повиши нивото на теоретични знания на обучаемите, но и да развият своите умения, например, чрез анализиране на конкретни случаи от практиката. Всичко това важи с още по-голяма сила в условията на членство на България в ЕС и НАТО, с оглед на многонационалните учения и работни групи, с оглед на опасностите на новото време като хибридните заплахи и войни. Това прави днешното образование много по-близко и по-достъпно за всеки, който иска да повиши квалификацията си, още повече в областта на националната сигурност и отбрана в днешния несигурен и твърде динамичен свят. Подобни стъпки несъмнено в крайна сметка биха могли да доведат до значително повишаване на качеството както на обучението, така и на реалната сигурност на страните, участнички в този процес.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Республика, 1989.
- [2] Филоненко С.Н. Дистанционное обучение на Украине: опыт и перспективы. // Дистанционное образование. 1999. N 2.
- [3] Hurst F. The Death of Distance Learning? // Educause Quarterly. 2001. Vol. 24, N 3.
- [4] Matthews D. The Origins of Distance Education. // T H E J. 1999. Vol. 27, N. 2.
- [5] Sherron GT, Boettcher JV. Distance Learning: The Shift to Interactivity. // CAUSE Professional Paper Series. 1997. N17.